KODANLIKU EESTI PÕLLUMAJANDUSE NÄILIK ÕITSENG

Majandustead. kand., ENSV TA korrespondeeriv liige
O. Sepre

(Eesti NSV Teaduste Akadeemia Majandusinstituut)

I. Näilik õitseng põllunduses

Põllumajanduse arengu kohta kodanlikus Eestis puudub meil veel õige ettekujutus. Kui kodanlik propaganda suurtööstuse langust, võrreldes Esimese maailmasõja eelse tasemega, ei suutnud varjata, siis põllumajanduse arengut püüti näidata ajakirjanduses, aga ka teaduslikes ajakirjades kui õitsengut. Väideti, et kuigi tööstuses oli tagasiminek, esines põllumajanduse alal tunduv edu.

Kõige ilmekamalt väljendus see kontseptsioon Põllutöökoja teisel kongressil 1938. aastal esimehe A. Jürimaa kõnes, kes, nagu teada, oli mitmekordne minister ja põllumeeste kogude juhtiv tegelane.

A. Jürimaa võtab aluseks 1920. aasta, mil pärast seitse aastat kestnud imperialistlikku ja kodusõda põllumajanduse laostumine oli kõige suurem ja põllumajandusliku toodangu tase kõige madalam.

Teiseks, A. Jürimaa võrdleb ainult 1920. ja 1937 aastat kodanliku Eesti põllumajanduses. Sellega luuakse ettekujutus, nagu oleks põllumajanduse areng toimunud ühtlaselt, tõusvas joones, ilma hüpeteta ja seisakuteta.

A. Jürimaa ütleb, et 17 aasta jooksul on põllumajanduse kogutoodang kasvanud 64%. Keskmiseks saagiks võidi arvestada 1920. aastal ainult 10 kvintaali hektari kohta, nüüd aga (s. o. 1937 a.) võidi keskmiseks saagiks arvestada 13 kvintaali, see tähendab, et toodang ühe ha kohta oli tõusnud 30%.

«Karja alal on suurel määral kasvanud lehmade arv. See on tõusnud ligi 80%, mis on osaliselt teiste loomade arvel sündinud Iga üksik lehm on hakanud rohkem piima tootma ja sel alal on edu haruldaselt suur, üle 60%. Kokku võttes on meil kari arvuliselt kasvanud ja toodang üksiku lehma kohta on palju suurenenud. Piimatoodangu juurdekasv 17 aasta jooksul võiks arvestada kahe ja poole kordseks,» lausub Jürimaa.

Muidugi, piimatoodangu 2,5-kordne kasv ei ole väike, kui see oleks toimunud normaalselt tasemelt. Kuid esitades arve sellisel viisil, nagu seda tegi A. Jürimaa (aga ka teised kodanliku Eesti tegelased), saadigi ettekujutus põllumajanduse õitsengust kodanlikus Eestis. Teatud vastuhelk sellest kodanluse propagandast on jäänud ka Nõukogude Eesti inimeste teadvusse ning jätkab eksisteerimist, sest seni ei ole keegi seda küsimust tervikuna käsitlenud.

Et saada selget pilti põllumajandusliku toodangu kasvust, tuleb seda võrrelda mitte 1920. aastaga, vaid Esimese maailmasõja eelsete aastatega.

Põllupindade statistika alal on kasutada katastri andmed, mis teostati Eesti- ja Liivimaa kubermangus enne Esimest maailmasõda. Kodanlikus Eestis aga teostati suulisi loendusi, mis on vähem täpsed.

Kodanlikus Eestis näeme põllupinna üpris aeglast kasvu. Sõjaeelne tase saavutatakse alles 1928.—1929. aastal. Järgmisel aastakümnel kasvab põllupind vaid 8—9%.

Arvesse võttes statistika ebatäpsust ja võimalikke vigu, näeme, et põllupinna kasv 8—9% on täiel määral statistilise vea piirides. Seda arvestades võime konstateerida, et kogu põllupind kodanlikus Eestis püsis põhiliselt ühel ja samal tasemel. Kui kogu põllupinna kasv oli üpris väike, siis üksikute põllukultuuride alal on pilt koguni teistsugune.

Üksikuid kultuure vaadeldes näeme, et rukki külvipind alanes järjekindlalt 175 tuh. hektarilt 1910. aastal 148 tuh. hektarile 1938. aastal. Seevastu aga nii tali- kui ka suvinisu pindala kasvas 10,8 tuh. hektarilt 70 tuh. hektarile. Kokku kasvas toiduteravilja pindala 185,8 tuh. hektarilt 226,8 tuh. hektarile (122%).

Söödateravilja alal näeme odra pindala järjekindlat langust 139 tuh. hektarilt 1910. aastal 87 tuh. hektarile 1938. aastal. Kaera pindala kasvab veidi — 135,2 tuh. hektarilt 1910. aastal 148,9 tuh. hektarile 1938. aastal. Kuid segavilja külvipind kasvab kiiresti: 32,8 tuh. hektarilt 1916. aastal 84,6 tuh. hektarile 1938. aastal. Kokkuvõttes aga kasvab söödateravilja pindala vähe, kui võrrelda 1910. aastaga (306,9 tuh. hektarit 1910. aastal, 303,2 tuh. hektarit 1928. aastal, 321,3 tuh. hektarit 1938. aastal, seega vaid 4,7%). Kui aga võtta aluseks 1922. aasta, siis ei jõua agi söödateravilja pindala järgmistel aastatel 1922. aasta tasemele. Ainult 1939. aastal tõuseb see kuni 355 tuh. hektarini.[1] See fakt, et söödateravilja pindala ei laiene — ei jõua isegi 1939. aastal 1922. aasta tasemele —, on kodanliku Eesti põllumajanduses väga tähelepanuäratav, sest nii sarvloomade pidamine kui ka sigade kasvatamine nõuab söödateravilja kontsentraate.

Ka kartuli alal ei ole näha mingit külvipinna kasvu. Kõikidel aastatel, välja arvatud 1939. aasta, ei ulatu kartuli külvipind sõjaeelsele tasemele. Kartuli külvipind väheneb kõikumistega kuni

[1] Põllumajanduse loendus 1939. aastal.

1929. aastani. Sealt algab väike tõus ning alles 1937 aastal saavutatakse uuesti 1922. aasta tase (mis aga on madalam sõjaeelsest tasemest) Ka põldheina pindala jõuab alles 1931. aastal 1916. aasta tasemele, kuhu ta jääb püsima kuni 1938. aastani. Metsaheina pindala jäi samuti muutumatuks.

Nii näeme, et just söödateravilja ja kartuli ning põldheina pindala, mis on aluseks produktiivsele loomakasvatusele, ei suurene, välja arvatud 1939. aasta, vaid näitab tervete perioodide kestel isegi vähenemise tendentsi. See on väga tähelepandav joon kodanliku Eesti põllumajanduse arengus. Siinjuures peab märkima, et lina külvipind vähenes 45 tuh. hektarilt 1910. aastal 23 tuh. hektarile 1939. aastal. Samuti ka herne, tatra jne. külvipind vähenes 9,5 tuh. hektarilt 1910. aastal 4,0 tuh. hektarini 1929. aastal. Pärast väikest tõusu ei jõuta siin veel isegi 1939. aastal sõjaeelsele tasemele.

Põllumajanduse arengu hindamisel ei ole oluline mitte ainult põllupinna dünaamika, vaid tähtis on ka saak sellelt põllupinnalt.

Lina ja odra saagikus jäävad 1935.—1939. aastal tunduvalt maha sõjaeelsest tasemest. Lina saak hektarilt on 20%, s. o. $^1/_5$, odra saak ligi 7% väiksem. Suvinisu ja kaera saak on ligikaudu sõjaeelsel tasemel, ületades viimast. Ka talinisu saak ületab sõjaeelse taseme vaid 11%. Ainult rukki ja kartuli saak hektarilt ületavad sõjaeelse taseme 18% võrra. Tähelepanuvääriv on fakt, et söödateraviljast ainult kaera saak ületab sõjaeelse taseme 8% võrra. Ei saa juttugi olla 30%-lisest saagikuse tõusust, nagu seda propageeris Jürimaa.

Siinjuures on aga vaja alla kriipsutada asjaolu, et saak ühelt hektarilt on 1935.—1939. aasta jooksul eranditult kõigil kultuuridel madalam kui saak 1930.—1934. aasta vältel (peale linakiu, mille saak jääb püsima endisele tasemele) Seega kodanliku Eesti lõpuaastail saagikus vähenes. See fakt vajab erilist rõhutamist, sest ta väljendab kujukalt seda sisemist roiskumist ja seisakut, mis oli omane kodanliku Eesti põllumajandusele.

Vastavalt põllupinna ja saagikuse kasvule või kahanemisele kujunes põllukultuuride kogusaak järgmiseks.

Põllukultuuride kogusaak kodanlikus Eestis (1909—1913=100)

	Toiduteravili	Söödateravili	Kartul	Linaseeme	Linakiud
1920—1924	89,1	103,9	85,4	53,4	54,0
1925—1929	90,7	102,3	85,6	61,0	58,2
1930—1934	132,9	117,0	104,1	44,5	33,4
1935—1939	135,1	115,4	114,6	56,7	50,8

Söödateravilja ja kartuli kogusaak ületab vaid 15% võrra sõjaeelse taseme. Linakiu ja linaseemne saak aga alaneb 50% võrra. See oli siis 25-aastase «arengu» vili. Tuleb märkida, et söödateravilja kogusaak viimasel viisaastakul isegi langes.

Peale kolmekümnendaid aastaid kasvab järsku toiduteravilja kogusaak ning jääb püsima tasemele, mis 30—35% võrra ületab sõjaeelse taseme. Kas see on edu? Ei ole. Siin on selgesti näha rukkimonopoli mõju. Kodanliku Eesti põllumajandus hakkas üle minema loomakasvatuselt tagasi toiduteravilja kasvatusele, vääristatud produktilt tagasi lihtproduktsioonile. Kodanlik Eesti lõpetas toiduteravilja sisseveo alates 1930. aastast ja vedas mõningal määral isegi toiduteravilja välja. Kui esimesel aastakümnel kodanlik Eesti forsseeris või ja peekoni väljavedu, siis teisel aastakümnel jääb või väljaveo kasv seisma, esineb isegi tagasiminekuid. Nii langeb võitoodang piimatalitustes 161 398 tsentnerilt 1931. aastal 125 890 tsentnerile 1934. aastal ning jõuab 1931. aasta tasemele alles 1937/38. aastal.[2]

Seega kasvas toiduteraviljatoodang osaliselt või- ja peekonitoodangu arvel. Rukist ja nisu osteti kaks korda kõrgemate hindade eest kui maailmaturu hinnad, mis toimus töötava rahva kulul, kulakluse huvides ja mis kunstlikult stimuleeris toiduteravilja kasvatamist.

Söödateravilja kogusaagi alal on selgesti näha seisak, kui vaatleme söödateravilja toodangut aastate läbilõikes.

Tõsi, loomasöödaks kasutatakse mitte üksnes söödateravilja ja kartuleid, vaid veel põllu- ja metsaheina. Et metsaheina saak jäi peamiselt samale tasemele nagu enne Esimest maailmasõda, seda näitavad nii statistika kui ka tegelikkus. Kui metsaheina pindala 1925.—1929. aastal oli keskmiselt 878 tuh. hektarit, siis 1935.—1939. aastal oli see 899,8 tuh. hektarit, kasv 2,5%. Ka saak hektarilt jäi samaks (973 kg hektarilt 1925.—1929. aastal ja 990 kg hektarilt 1935.—1939. aastal, kasv 2,3%). Seega ei võinud kasvada ka kogusaak suurel määral.

Niiduheina kogusaak kodanlikus Eestis (tuh. kvint)[3] kujunes järgmiseks:

1925—29	8 543,5	100
1930—34	8 186,2	95,8
1935—39	8 908,5	104,3

Seega niiduheina kogusaak jääb põhiliselt samaks. (Näeme kõikumist isegi viie aasta vältel, rääkimata kõikumistest aastate kestel, mis näitavad, et saak olenes ilmastikust.)

Põlluheina pindala võrreldes sõjaeelse perioodiga peaaegu ei kasvanud.

Põlluheina saagikus kodanlikus Eestis (kilogrammides)[4] oli:

1922—24	2973	100 %
1925—29	2997	100,7%
1930—34	2789	93,7%
1935—39	2737	91,3%

[2] Eesti Põllumajandus, 1939, lk. 144.
[3] Sealsamas, lk. 24.
[4] Eesti arvudes 1920—1935, lk. 57; Eesti Põllumajandus, 1939, lk. 24.

Kuigi 1909.—1913. aasta andmed põlluheina saagikuse kohta puuduvad, võib kindlalt oletada, et see saagikus ei olnud madalam kui 1922.—1924. aastal. Seega ka põlluheina saak tervikuna ei võinud kuigi suurel määral ületada sõjaeelset taset. Ainult 1938. ja 1939. aastal kasvas põlluheina niitepind 177,3 tuh. hektarilt 1937 aastal 219,9 tuh. hektarile 1939. aastal, s. o. 24%, ja seda peamiselt kolme ja enama-aastase põlluheina allesjätmisega.[5]

Kui arvestada loomatoit (söödateravili, põllu- ja niiduhein, õled, põhud, söödajuurikad) söötühikutesse, siis selgub, et viimasel aastakümnel, kui võtta 1930. aasta sajaks, jääb söötühikute kogus sellest tasemest maha ning ainult 1938. aastal ületab viimase 14% võrra. 1939. aastal moodustab söötühikute arv jällegi 97,9% 1930. aasta tasemest.

Kokkuvõttes võime konstateerida: põllumaa tervikuna kasvas vaid vähe. Kui võrrelda sõjaeelset põllupinda ainult kõige viimaste kodanliku Eesti olemasolu aastatega, siis on mõningane kasv märgata. Kuid ei ole mingit õitsengut. Õigem aga on võrrelda sõjaeelset taset mitte kõrgkonjunktuuri aastatega, vaid keskmisega. Sel juhul ei märka me mingit kasvu.

Samuti ei näita saagikus ega kogusaak nimetamisväärset kasvu söödateraviljade, põldheina ja niiduheina osas. Saagikus ei kasva ka suvinisul, alaneb aga järsult linakiul ja linaseemnel. Toiduteravilja kogusaak siiski kasvab 35% võrra. Kulakluse huvides stimuleeriti toiduteravilja kasvatamist, kusjuures riik kandis tohutut kahju.

Söödateravilja kogusaak aga näitab kodanliku Eesti viimastel aastatel isegi langemise tendentsi. Söötade üldkogus sõltub vastavalt heast või halvast aastast. Järelikult, kui söödabaas ei kasvanud, on raske eeldada loomapidamise õitsengut kodanlikus Eestis, mida veel praegugi propageerivad kodanlikud natsionalistid.

II. Loomakasvatuse näilik õitseng kodanlikus Eestis

Kodanliku Eesti osatähtsus imperialistliku maailmasüsteemi osana seisnes imperialistlike riikide varustamises esmajärjekorras odavate põllumajandussaadustega ja toorainega. Sellest lähtudes püüdis Eesti kodanlus seda suunda igati õigustada. Tekkis nn. «taniseerimise» teooria, mis ei olnud midagi muud kui Eestimaa agrariseerimise teoreetiline õigustamine.

Tähtsama argumendina loomakasvatuse, eriti piimamajanduse õitsengu tõestamiseks kasutas kodanlus loomasaaduste, eriti või väljaveo hulka. Iga kuu, aga vahel ka sagedamini tõid kodanlikud ajalehed teateid või, péekoni, munade jne. väljaveo kohta. Ja tõepoolest, võttes aluseks kodanliku vabariigi algusaastad, on loomasaaduste väljaveo kasv tunduv. Nii kasvab või väljavedu 1923. aastast kuni 1930. aastani 2,3 tuh. tonnilt 14,0 tuh. tonnile, s. o. kuuekordseks.

[5] Eesti Põllumajandus, 1939, lk. 4.

Väljaveo kasvu andmeist püüdis kodanlus teha järelduse, nagu oleks vastavalt või väljaveole kasvanud samal mõõdul ka põllumajanduse, eriti loomakasvatussaaduste toodang. Veel enam, kodanlik propaganda kasutaski neid väljaveo arve maa jõukuse kasvu näitajana.

Kuid kui jälgida väljaveo dünaamikat aastate viisi, näeme kasvu ainult kuni kolmekümnendate aastateni, siis aga järgneb kas seisak või otsene langus. Tähendab, arvud näitavad kahte perioodi kodanliku Eesti väljaveo dünaamikas, aga mitte järjekindlat õitsengut.

Või väljavedu kasvab kuni 1931. aastani 14,4 tuh. tonnile, langeb siis 9 tuh. tonnile ning alles 1938. aastal jõuab jälle 1931. aasta tasemele.

Liha ja peekoni väljavedu tõuseb kõikumistega 1932. aastal 4,1 tuh. tonnile, sealt aga langeb 1938. aastal 2,2 tuh. tonnile. Munade väljavedu näitab kõige jõudsamat kasvu. Ta tõuseb 1928. aastal 23,5 milj. tükile ja püsib sellel tasemel väikeste kõikumistega kuni 1933. aastani, tõuseb siis 48 miljonile. Siit peale algab ka munade väljaveo langus.

Järelikult kodanliku Eesti lõpuaastail loomasaaduste väljavedu kas jäi püsima endisele tasemele või näitas isegi languse tendentsi. Kuid kodanlik propaganda esitas vaid algus- ja lõpuaastate arvud, millega jäeti mulje, nagu oleks kodanliku Eesti põllumajanduses kestnud peaaegu seisakuteta püsiv tõus ning õitseng. Arvud tõestavad, et tegelikult toimus esimesel aastakümnel vaid põllumajanduse taastamine (muidugi struktuuriliste muudatustega), teisel aastakümnel aga valitses oluliselt seisak ja üksikutel aladel isegi tagasiminek.

Kuidas kasvas loomade arv kodanlikus Eestis vastavalt kodanliku Eesti statistilistele andmetele? Kui meil on põllupindade ja saakide kohta enne Esimest maailmasõda võrdlemisi täpsed andmed, siis loomapidamise kohta need puuduvad. Seepärast võtab kodanlik statistika loomade arvu võrdlemisel aluseks 1916. aasta suvel teostatud loenduse andmed. Kuid selleks ajaks oli maailmasõda kestnud juba ligi 2 aastat. Eesti oli rindelähedane maa-ala, mistõttu oli teostatud juba mitmel korral loomade ja hobuste sunduslikku rekvireerimist. Talupoegi kohustati müüma kariloomi alla turuhinna. Kõik põllupidajad püüdsid loomade loendusel näidata eriti kariloomi ja hobuseid vähem, kui see tegelikult oli. On päris selge, et loomade loenduse andmed on vähemalt 15—20% tegelikust madalamad.

Eriti lehmade arvu võrdlemisel tuleb arvestada, et karja koosseis võrreldes 1916. aastaga oli tunduvalt muutunud. Kui 1916. aastal lehmade koguarv karjas moodustas 52,8% (519 tuh. sarvlooma ja sellest 269 tuh. lehma) siis kodanliku Eesti päevil moodustas see enam kui 66%, tõustes mõnel aastal isegi 75%-le (1937 aastal 604,5 tuh. sarvlooma ja sellest 450 tuh. lehma ehk 74,4%) See on ka arusaadav, sest enne Esimest maailmasõda kasvatati

veel lihaloomi Peterburi turu jaoks. Sinna saadeti ka lambaid ja sigu. Kodanlikus Eestis aga arenes monokultuuriks või. Sellepärast on õigem võrrelda mitte ainult lehmade, vaid veiste arvu.

Hobuseid oli kodanlikus Eestis 10—15% enam kui 1916. aastal. Kui arvesse võtta, et ka hobuseid sõja-aastail varjati, siis näeme, et kasvu õieti mingisugust polnud.

Lammaste ja sigade arv ei jõudnudki kodanliku diktatuuri aastatel 1916. aasta tasemele. Alles kõige kõrgema konjunktuuri aastail ületab sigade arv 18—19% võrra sõjaeelse taseme, lammaste arv aga jääb neilgi aastail alla sõjaeelset taset. Peab arvesse võtma, et 1937 ja 1938. aastal kasvas elussigade väljavedu. Samuti ostis Nõukogude Liit neil aastail sugusigu kõrgete hindadega. See stimuleeris sigade arvu kasvu neil aastail.

Veiste arv 1934. aastal ületab sõjaeelse taseme 24% võrra, langeb siis peale mõningast tõusu 1937 aastal 16%-le üle sõjaeelse taseme ning järgmiselgi aastal (1938. aastal) ületab vaid 20% võrra sõjaeelset taset. Kui arvestada, et 1916. aasta arvud on 15—20% võrra madalamad, siis näeme, et veiste arv kodanliku Eesti lõpuaastail ei ületanud Esimese maailmasõja aegset taset kuigi suurel määral (kui elimineerida kõikumised üksikutel aastatel) Mis õitseng on näit. 5—10%-line kasv, eriti kui seegi toimus lammaste ja osalt hobuste ning sigade arvel?

Kui veiste arv aastast aastasse suuresti kõigub, siis lehmade arv on tunduvalt püsivam. Nende arv sõltus vähem heast või halvast vilja- või heinasaagist. Lehmade arv ületab 1916. aasta taseme enam kui 50% võrra, kuid nagu õeldud, toimus see kasv osalt lammaste, sigade ning lihaloomade arvel, keda kasvatati enne Esimest maailmasõda rohkem.

Kui vaatleme loomade arvu dünaamikat kodanlikus Eestis, siis näeme, et juba 1923. aastal ulatub hobuste arv 210 tuhandele, missugusele tasemele ta jääbki peatuma, kõikudes 200 ja 230 tuh. vahel.

Teistsugune on veiste arvu dünaamika. Veiste arv kasvab 1920. aasta madalalt tasemelt kuni 1928. aastani, mil ulatub 650 tuh. peani. Sellele tasemele see arv jääbki, kõikudes 600 ja 700 tuh. vahel. Ainult rekordaastal 1936 ületab veiste arv 700 tuh. piiri. Lehmade arvu dünaamika kulgeb enam-vähem paralleelselt veiste arvu arenguga. Lehmade arv kasvab pikaldasemalt kuni 1928. aastani, mil nende arv esmakordselt ületab 400 tuh. piirid. Sellele tasemele lehmade arv jääbki, kõikudes 400 ja 450 tuhande pea vahel. Ainult 1939. aastal hüppab lehmade arv järsku 480 tuhandele, et järgmisel aastal jälle langeda.

Erinevalt muutub lammaste arv. Juba 1922. aastal tõuseb lammaste arv 750 tuh. peale, ületades sõjaeelse taseme. Sellelt tasemelt algab langus kuni 1930. aastani. 1930. aastast alates on märgata pikaldast kasvu seoses autarkia süvenemisega ning naturaalmajapidamisele tagasimineku tõttu, mis oli tingitud puhkevast

kriisist. Kuid sellele vaatamata ka 1939. aastal ei jõua lammaste arv 1922. aasta tasemele.

Sigade arv jõuab kõrgtasemele juba 1923. aastal. Järgmistel aastatel kõigub sigade arv 280—250 tuh. vahel. Ainult 1939. aastal tõuseb sigade arv 440 tuhandele pekisigade suurendatud väljaveokontingendi tõttu Saksamaale ja sugusigade müügi tõttu Nõukogude Liitu. Sigade, samuti tõuveiste müük Nõukogude Liitu näitab veel kord, et kodanlikul Eestil olid kõik võimalused põllumajandusliku produktsiooni edasiseks kasvuks ja tootlike jõudude edasiseks arenguks ka olemasoleval baasil.

Kodulindude arv kasvab enam-vähem ühtlaselt. Kuid siingi on huvitav tähele panna, et alates 1929. aastast jääb kodulindude arv samale tasemele püsima, ning alles 1937 aastast tõuseb astme võrra kõrgemale. Sedasama võib märkida ka mesipuude kohta.

Kui arvestada loomi tingühikutes, siis tulemused vaid kinnitavad eelöeldut. Loomade arv tingühikutes kasvab 654 tuhandelt 1920. aastal 908 tuhandele 1928. aastal, jääb siis sellele tasemele ning jõuab väikeste kõikumistega 920 tuhandele (kasv veidi üle 1%) 1937. aastal. Alles 1938. ja 1939. aastal kasvab loomade arv 970 tuhandele (5% kahe aasta jooksul) juba eespool mainitud põhjustel, ning järgmisel aastal jällegi langeb.

Summeerides jõuame järgmistele järeldustele. Ka loomapidamises on selgesti märgata kaht perioodi: taastamisperiood ja seisakuperiood. Pealegi tuleb märkida, et hobuste, lammaste ja sigade arv saavutas oma kõrgpunkti juba 1923. aastal, mil taastamisperiood polnud veel kaugeltki lõppenud. Kasvas vaid sarvloomade arv. Seega juba alates 1922.—1923. aastast võttis kodanliku Eesti põllumajandus suuna monokultuuri — või — suunas. Teiste loomade arvel kasvas sarvloomade ja lehmade arv. Aga seda ainult 1928. aastani. Siis järgneb seisak, mis kestab 10 ja enam aastat. Kodanliku Eesti lõpuaastail on jälle märgata edu, kuid see on tingitud juba sõjaks ettevalmistamisest ja põllumajanduse kunstlikust stimuleerimisest.

On loomulik, et esimesed aastad pärast sõda ja kodusõda olid taastamisaastad. Seega on arusaadav esimestel aastatel esinev kasv, sest taastamine madalalt tasemelt on kergemini teostatav kui edasiminek pärast taastamist.

Loomade arv sõltub tunduval määral heast või halvast põlluja heinasaagist. Üldist edasiminekut ei ole järgnevatel aastatel enam märgata. Just neid seisakuaastaid püüdis kodanlus varjata, ajades segamini taastamis- ja seisakuperioodi.

Kuid loomade arv üksi ei ole küllaldane loomasaaduste toodangu kindlaksmääramisel. On vaja veel teada ka nende produktiivsust. Sel alal aga on andmed veel napimad. Otseseid sõjaeelseid andmeid, näiteks piimatoodangu kohta ühelt lehmalt, ei ole. On aga olemas andmed nende lehmade piimatoodangu kohta, kes kuulusid kontrollühingutesse.

Kui võtta sõjaeelsete mõisate ja talude võrdkaalustatud kesk-

mine, siis oli enne Esimest maailmasõda kontrollkarja lehma aastane toodang 2519 kg. Kodanlikus Eestis jõutakse sellele tasemele 1934. aasta paiku. Alles alates 1938. aastast ületatakse see tase vaevalt 10—15% piires.

Kontrollkarjade tootlikkus kulgeb enam-vähem paralleelselt kogu karja tootlikkusega. Võttes aluseks kontrollkarjade toodangu võrdluse, näeme, et aastane toodang ühelt lehmalt, võrreldes Esimese maailmasõja perioodiga, ei kasvanud üle 10%. Sellele tasemele jõuti aga alles kodanliku Eesti lõpuaastail. Tegelikult, kui isegi taastamisperiood maha arvata, piimatoodang ühelt lehmalt ei kasvanud. Ja kui 1939. aastal põlluhein äpardus, läksid nii loomade arv kui ka toodang ühelt lehmalt tagasi. Seega piimatoodang

Tabel 1

Põllumajanduslike kultuuride kogusaak kodanlikus Eestis (tuh. tsentnerites)[6]

Aastad	Toidu-tera-vili	%	Rukis	%	Suvi- ja tali-nisu	%	Sööda-tera-vili	%	Oder	%
1909—1913	1966	100	1857	100	109	100	2910	100	1348	100
1920—1924	1752	89,11	1593	85,78	159	145,87	3023	103,88	1138	84,42
1925—1929	1783	90,68	1508	81,53	275	252,29	2972	102,33	1113	82,56
1930—1934	2612	132,86	2013	108,40	600	554,45	3405	117,01	1107	82,12
1935—1939	2656	135,10	1907	102,69	749	687,15	3358	115,43	893	66,24

Aastad	Kaer	%	Sega-vili	%	Kartul	%	Lina-seeme	%
1909—1913	1234	100	328	100	8340	100	164	100
1920—1924	1360	110,21	525	100,07	7124	85,42	88	53,42
1925—1929	1211	98,13	648	197,57	7143	85,64	101	60,97
1930—1934	1456	118,88	842	257,01	8683	104,11	73	44,52
1935—1939	1427	115,63	1038	316,80	9561	114,74	93	56,70

Aastad	Linakiud	%
1909—1913	169	100
1920—1924	90	54,75
1925—1929	100	58,17
1930—1934	66	33,43
1935—1939	86	50,82

Kogusaakide dünaamikas on selgesti näha kaks perioodi. Kuni 1930. aastani on taastamisperiood. Toiduteravilja kogusaak ligineb sõjaeelsele tasemele, kuid isegi 1925.—1929. aasta kestel jääb sellest tasemest umbes 10% maha.

[6] NSV Liidu ja Eesti kaubapalati majanduslik bülletään, 1936, nr. 2/3, lk. 194—195 (1909.—1913. a. kohta); Eesti Põllumajandus, 1939, lk. 23, (1920.—1939. a. kohta).

kodanlikus Eestis ei ületanud kuigi tunduval määral sõjaeelset taset.

Kuid vaatleme loomasaaduste kogutoodangut, nii nagu esitab seda kodanliku Eesti statistika.

Lihatoodang tervikuna kasvas kuni 1928. aastani, siis algas järjekindel langus. Isegi kodanliku Eesti algupäevil, mil põllumajandus ei olnud veel taastatud, toodeti ja tarbiti (kuna väljavedu oli tähtsusetu — 3—4 tuh. tonni piires) liha tunduvalt enam kui kodanliku Eesti lõpuaastail 1931/32—1938/39. Eriti tunduv langus aga esineb lihatoodangus võrreldes 1927/29. aastaga. 1938/39. aastal toodetakse liha veel vaid 58,6 tuh. tonni 73,4 tuh. tonni vastu 1927/28. aastal, langus on seega 20,2%. Tähtis on veel see, et kui lambaliha alal ei ole nimetamisväärset langust, kui linnuliha arvel näeme koguni kasvu ja kui loomaliha alal esineb tunduv kõikumine, siis ülaltoodud lihatoodangu langus tervikuna toimub sealiha kui toitvama ja väärtuslikuma produkti arvel. Sealiha too-

Tabel 2

Loomasöötade saak kodanlikus Eestis arvestatuna söötühikutes (miljon söötühikut)[7]

Aastad	Söödatera-vili	%	Põld-hein	%	Niidu-hein	%	Õled, põhk	%
1930	324	100	251	100	259	100	173	100
1931	337	104,01	220	87,64	299	115,44	179	103,46
1932	265	81,78	196	78,08	289	111,58	126	72,88
1933	234	72,12	180	71,71	246	94,98	122	70,52
1934	332	102,5	188	74,90	273	105,40	182	105,20
1935	274	84,53	177	70,59	258	99,61	165	95,37
1936	246	76,14	230	91,63	297	114,67	144	82,23
1937	272	83,94	228	90,83	295	113,89	157	90,75
1938	336	103,70	294	118,13	319	123,16	194	112,13
1939	343	105,52	166	66,13	293	113,12	186	107,54

Aastad	Söödajuurikad	%	Kokku söötühikuid	%
1930	18	100	1025	100
1931	19	105,55	1054	102,82
1932	19	105,55	895	87,31
1933	17	94,44	799	77,95
1934	22	122,27	997	97,26
1935	18	100	892	87,02
1936	21	116,66	938	91,57
1937	27	150,00	979	95,51
1938	27	150,00	1170	114,14
1939	15	83,33	1003	97,85

[7] Eesti Põllumajandus, 1939, lk. 24; 1934, lk. 24.

dang kasvab vähe — 37,8 tuh. tonnilt 1922/23. aastal 44,4 tuh. tonnile 1928/29. aastal, s. o. 6,5 tuh. tonni võrra, siis aga langeb 30,4 tuh. tonnile 1938/39. aastal ehk 14,0 tuh. tonni võrra.

Piimatoodang kasvab. See kasv toimub aga tunduval määral teiste saaduste (liha, lina, kartuli, söödateravilja) arvel. Kuid siingi esinevad seisakuperioodid. Piimatoodang kasvab kiiresti 400 tuh. tonnilt 1922/23. aastal 600 tuh. tonnile 1925/26. aastal, jääb aga siis sellele tasemele püsima, kõikudes 600 tuhande tonni piirides kuni 1929/30. aastani. 1929/30. aasta jooksul toimub järsk tõus 650 tuh. tonnilt 810 tuh. tonnile 1930/31. aastal. Edasi piimatoodang enam ei kasva, vaid püsib sellel tasemel kuni 1937/38. aastani, mil erakordselt hea saak ja teised asjaolud võimaldavad piimatoodangu kasvu 976 tuh. tonnile, millele järgneb uus langus.

Esitatud lühikesest ülevaatest võib eksimatult järeldada, et kodanlikus Eestis ei olnud mingisugust loomakasvatuse õitsengut. Kodanliku Eesti esimesel aastakümnel toimus taastamine, mis on täiesti seaduspärane nähtus peale seitsme-aastast maailma- ja kodusõda. Järgneb seisak loomapidamises ja ka põllumajanduses (peale toiduteravilja), mis ühtib ülemaailmse kriisiperioodiga ja mille kestel muutub tunduvalt põllumajanduse struktuur. Seisakut loomapidamissaaduste tootmises tuleb eriti rõhutada. Nii jõuab veiseliha toodang kõrgseisu 1928/29. aastal, edaspidi vaid kõikudes selle taseme ümber. Sealiha toodang jõuab kõrgseisu isegi aasta varem, 1927/28. aastal ega ületa seda taset enam. Lamba-

Tabel 3

Loomakasvatussaaduste toodang (tonnides)[8]

Aastad	Veiseliha	Sealiha	Lamba-liha	Linnu-liha	Kokku	Piim
1922/23	17368	37819	8752	1080	65019	395192
1923/24	18109	39056	7825	1216	66206	401524
1924/25	17018	41720	7150	1345	67233	497287
1925/26	17305	42770	8455	1505	70035	606246
1926/27	17749	42654	8157	1670	70230	630814
1927/28	19209	44352	8165	1731	73437	658516
1928/29	21593	41880	8227	1776	73476	653025
1929/30	19398	35324	5950	1941	62613	760271
1930/31	19221	34788	5840	1988	61837	810999
1931/32	20629	38384	5862	2100	66975	812163
1932/33	24652	35005	6303	2150	68110	791122
1933/34	25449	32000	6768	2226	66443	806372
1934/35	21265	33000	6900	2143	63308	817527
1935/36	23010	31420	7415	2073	63915	803307
1936/37	22479	29305	7010	2103	60897	838571
1937/38	18913	31188	8130	2546	60783	975537
1938/39	17811	30443	8132	2259	58636	956687

[8] Eesti Põllumajandus, 1930—1939, vastavad arvud.

liha toodang jõuab kõrgseisu 1931/32. aastal. Ka piimatoodang jõuab kõrgseisu 1930/31. aastal ning hiljem enam ei kasva. Seega näeme, et loomakasvatussaaduste toodang jõuab kõrgseisu 1928.—1931. aasta jooksul, millest alates järgneb kas seisak või langus.

See loomakasvatussaaduste toodangu seisak ja langus oli tingitud kulakluse ja monopolistliku kapitali ülikasumi jahist, mille eredaks väljenduseks oli rukkimonopol, mis põhjustas toiduteravilja kasvatamise tõusu.

МНИМЫЙ РАСЦВЕТ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА В БУРЖУАЗНОЙ ЭСТОНИИ

Канд. эконом. наук, член-корреспондент АН ЭССР О. Сепре

Резюме

Эстонская буржуазия стремилась создать картину расцвета сельского хозяйства. Так, неоднократный министр сельского хозяйства и политический деятель партии сельских хозяев А. Юрима, сравнивая показатели сельскохозяйственного производства в Эстонии за период с 1920 по 1937 год, отмечает рост всей продукции сельского хозяйства на 64%, рост урожайности сельскохозяйственных культур на 30%, а производства продукции молока — в 2,5 раза. Однако применяемый Юримаа метод сравнения является ненаучным. Базисным годом для сравнения не следует брать 1920 г., т. е. год, когда еще не был преодолен вызванный войной упадок сельскохозяйственного производства. Правильную картину действительного состояния сельского хозяйства в буржуазной Эстонии может дать только сравнение его с довоенным уровнем.

Автор сравнивает статистические показатели уровня сельскохозяйственного производства в довоенный период (1910 г.) с соответствующими показателями в последние годы существования буржуазного строя в Эстонии (1938—1939) Анализ их полностью разоблачает миф о расцвете сельского хозяйства. Данные показывают, что в буржуазной Эстонии не произошло увеличения посевных площадей фуражного зерна, картофеля и посевных трав и общего повышения урожайности сельскохозяйственных культур. Если в первое десятилетие существования буржуазной Эстонии и наблюдался некоторый рост производства животноводческой продукции, то в последующие годы животноводство находилось в застойном состоянии, а ряд его отраслей даже снизили производственные показатели.

Тенденция к застою сельскохозяйственного производства в период диктатуры эстонской буржуазии явилась результатом подчинения экономики Эстонии интересам иностранных монополий.